

KONSTRUKTÖRER:

SKEPPS-
BYGGARNA

Gamlakarleby Rederi Ab, Yxpila 1917. Vi Neristassbor rf, Karleby hembygdsarkiv.

SKEPPSBYGGNADEN I GAMLAKARLEBY

Skeppsbyggeriet och handeln med dess produkter blev vid sidan om tjärbränning den viktigaste näringen i Gamlakarlebynejden från 1600-talet till 1800-talets slut. Den växande välfärden inverkade på levnadsvillkoren både på landsorten och i städerna.

Fredrik af Chapman

TRACTAT
OM
SKEPPS-BYGGERIET,
TILLIKA MED
FÖRKLARING och BEVIS
ÖFVFR
ARCHITECTURA
NAVALIS MERCATORIA &c.

GENOM
FREDRICH HINDR. AF CHAPMAN,
Riddare af Kongl. Swed. Orden, Öfver Skepps-Byggmästare vid
Arméens Flotta, samt Ledamot af Kongl. Vetenskaps Aca-
demien i Stockholm.

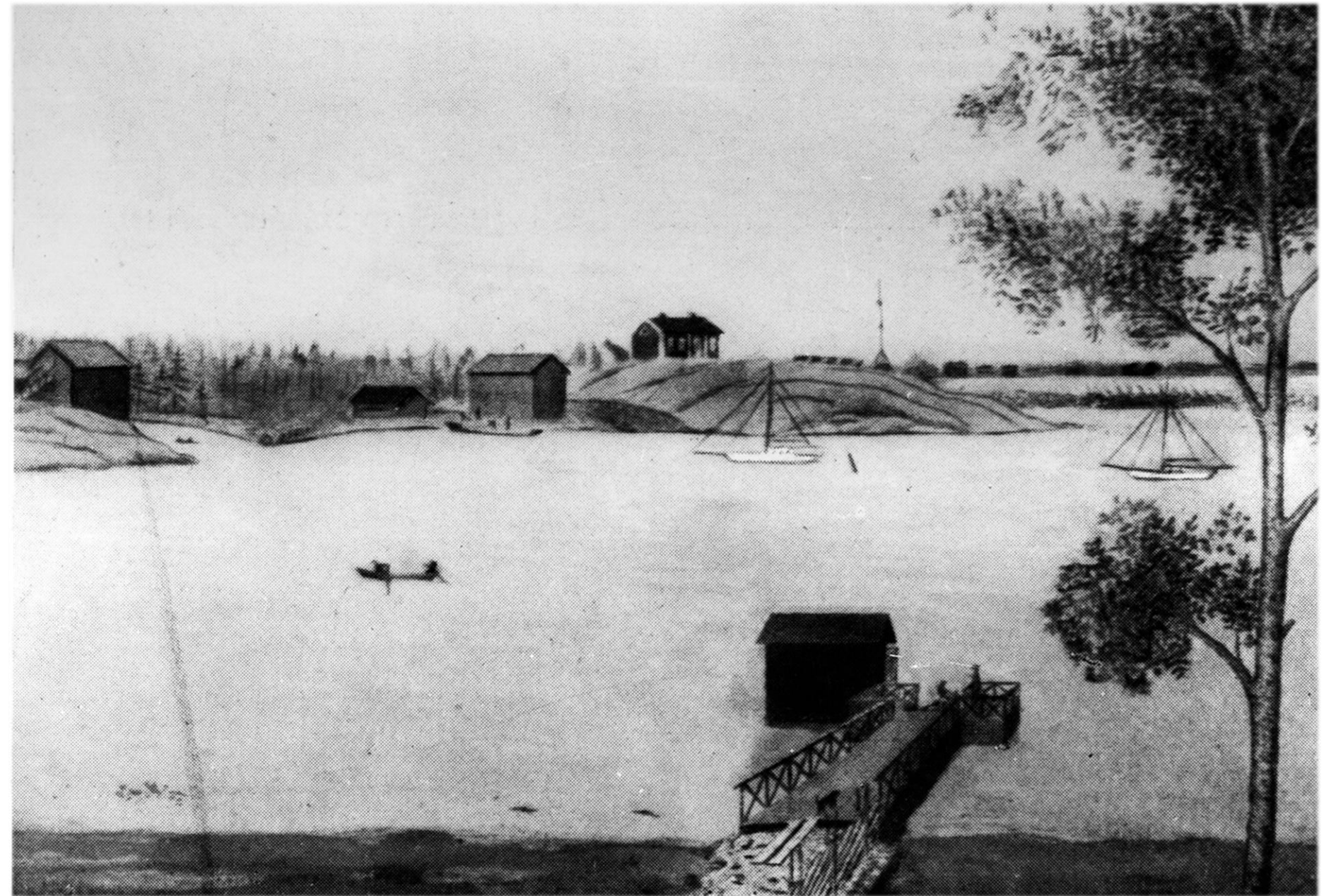

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS ASSESSOREN JOHAN PFEIFFER 1775.

*2/20 87 4 oktober 1994 af Fredrik Åker
Sulzinger*

Den svenske skeppsbyggmästaren Fredrik Henrik af Chapman (1721-1808) var en betydelsefull utvecklare av skeppsbyggnadskonsten på 1700-talet. Han fick internationellt anseende med bildverket Architectura Navalis Mercatoria (1768) och med det fördjupande verket Tractat om Skepps-Byggeriet (1775, på bilden). K.H.Renlunds museum.

Skeppsbyggnadstraditionen i Gamlakarlebytrakten går tillbaka till stormaktstidens kronovarv på 1600-talet och till bonde-seglationen och skeppsbyggnaden som utövades redan på 1500-talet. Tillgången till förmånligt råmaterial och arbetskraft påskyndade skeppsbyggareverksamheten och bidrog till att stockholmsborgarna började låta bygga sina skepp i Österbotten.

Conrad Sovelius: skeppsvarvet på Soldatskär 1870. Fartygen byggdes på varv. Varven var lättantändliga platser och därför placerades de utanför staden. Vi Neristassbor rf, Karleby hembygdsarkiv.

Under åren 1638–1711 byggdes minst 135 skepp i Gamlakarleby. Många skepp såldes till Stockholm redan på 1600-talet samt under Stora nordiska kriget och Stora ofreden. Då skeppsbyggeriet och tjärbränningen ökade blev landshövdingen på 1600-talet tvungen att förbjuda skeppsbyggeri utan tillstånd för att undvika att råvarumaterialet skulle ta slut.

Skeppsbyggeriet i Gamlakarleby har sett sju högkonjunkturer. Skepp byggdes i rikligt antal på 1740-talet, kring decennieskiptena på 1750–1760-talen och 1770–1780-talen, under de första åren av autonomin, i slutet av 1820-talet och efter Krimkriget. Förhållandena i Europa samt tillväxten i Förenta staterna efter frihetskriget påverkade efterfrågan på skepp.

Den senaste perioden för byggandet av stora skepp började 1863 men efter 1866 avtog skeppsbyggeriet märkbart. Gamlakarlebys sista skeppsbyggperiod inföll 1916-1920, då sju fartyg tillverkades av Gamlakarleby Rederi Ab.

10 **Gamla Carleby.** Telegrafstation.

187	Skepps- & Varfsholaget	Pohjola	J. Lohin	Bskepp	1861	320		kopparf. och zinkadt.
93		Kaleva	A. Wiklund	"	1863	281		zinkadt.
88		Salama	M. F. Rodén	"	1857	274		d:o förb. 1869.
		Ahkerä	S. G. Östman	"	1858	269		
7		Kokkola	S. P. Krabbe	"	1859	248	1392	
58	A. Björkman	m. fl. Baltic	C. Forsén	"	1860	256		
		Amelie	J. Uhlbrandt	"	1854	194	450	förbygdt 1869.
56	G. Lithén	m. fl. Freden	H. Masalin	"	1854	204		d:o 1861. <i>Jorle</i>
		Emelie	E. Hasselgren	Slup	1855	20		d:o 1864. <i>mafa</i>
		Wilpass		"	1862	15	239	
101	A. Donner	Arctic	F. Kyntzell	Bskepp	obek	167		ek, koppradt.
		Telegraf		Karavell	1866	20	187	
	J. Finnilä & Co.	Nikola	Haag	Galeas	1861		36	
	J. Lövenmärk	m. fl. Piltan	J. Wirkberg	Slup	1855		25	förbygd 1863.
	J. Wiklund	Evelina	J. Halin	Karavell	1855		20	
	J. Forsén	Nopia		Slup	1866		15	
						Läster 2364		

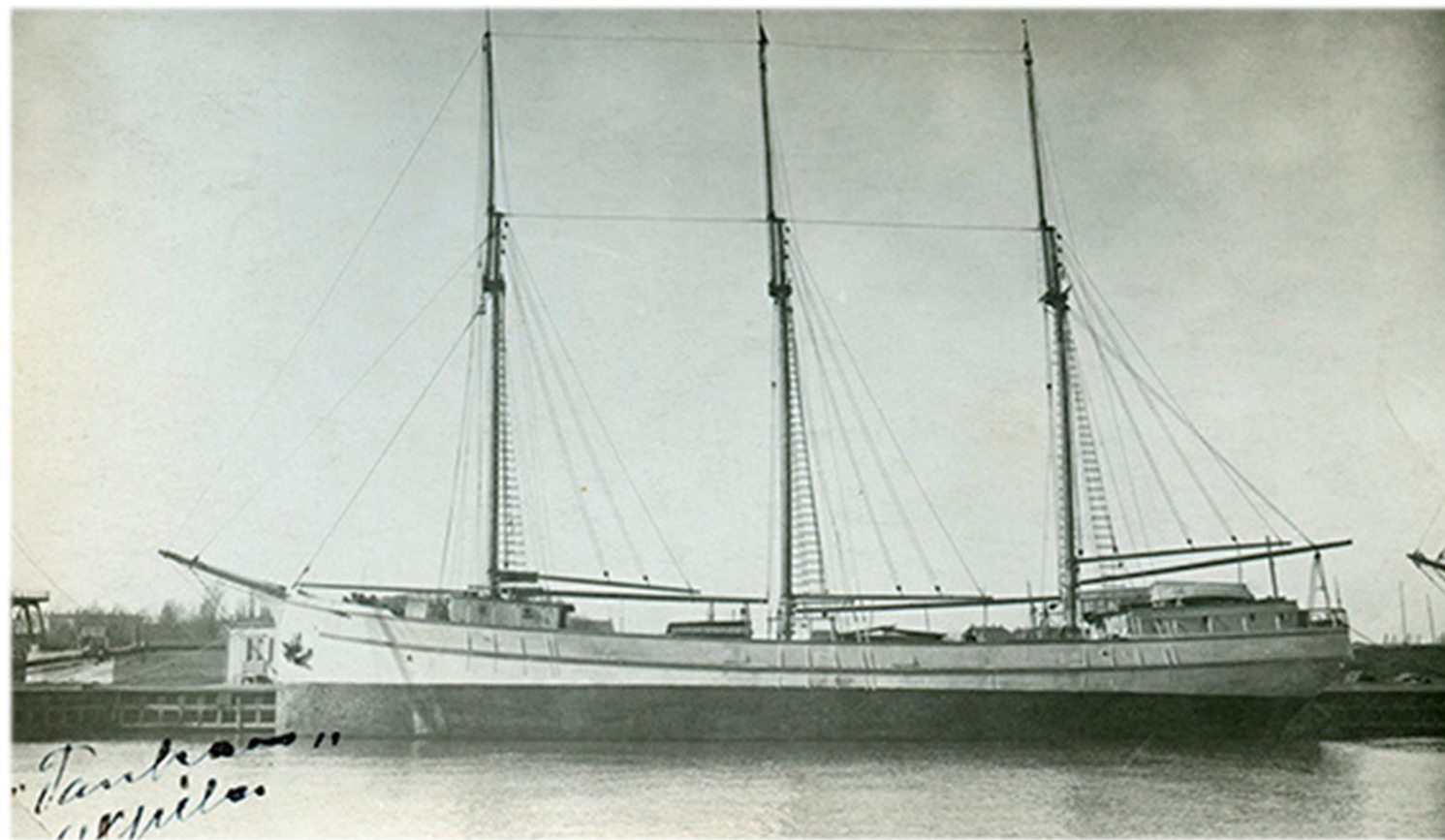
Finlands Skepps-Kalender, 1869, K.H.Renlunds museum.

GAMLAKARLEBY REDERI AB

Gamlakarleby Rederi Ab:s verksamhet i Sahaniemi i Yxpila 1917–1921 inföll under Gamlakarlebys sista betydande skeppsbyggerperiod. Det var de lokala borgarnas ambitiösa försök att ge Gamlakarlebys skeppsbyggertradition ett nytt uppsving. Tonnagebristen orsakad av första världskriget utlöste affärsidén, en vision om tillverkning och export av hjälpmotorförsedda segelbåtar. Huvudägare i bolaget var konsul Astley Rodén.

Bolagets öde avgjordes när staten efter första världskrigets slut beslöt att förbjuda finsktillverkade fartygs export utomlands för att kunna trygga tillgången till transportkapacitet för inhemska produkter. Den hastigt försvagade internationella konjunkturen i slutet av 1920 var ett sista slag för bolaget.

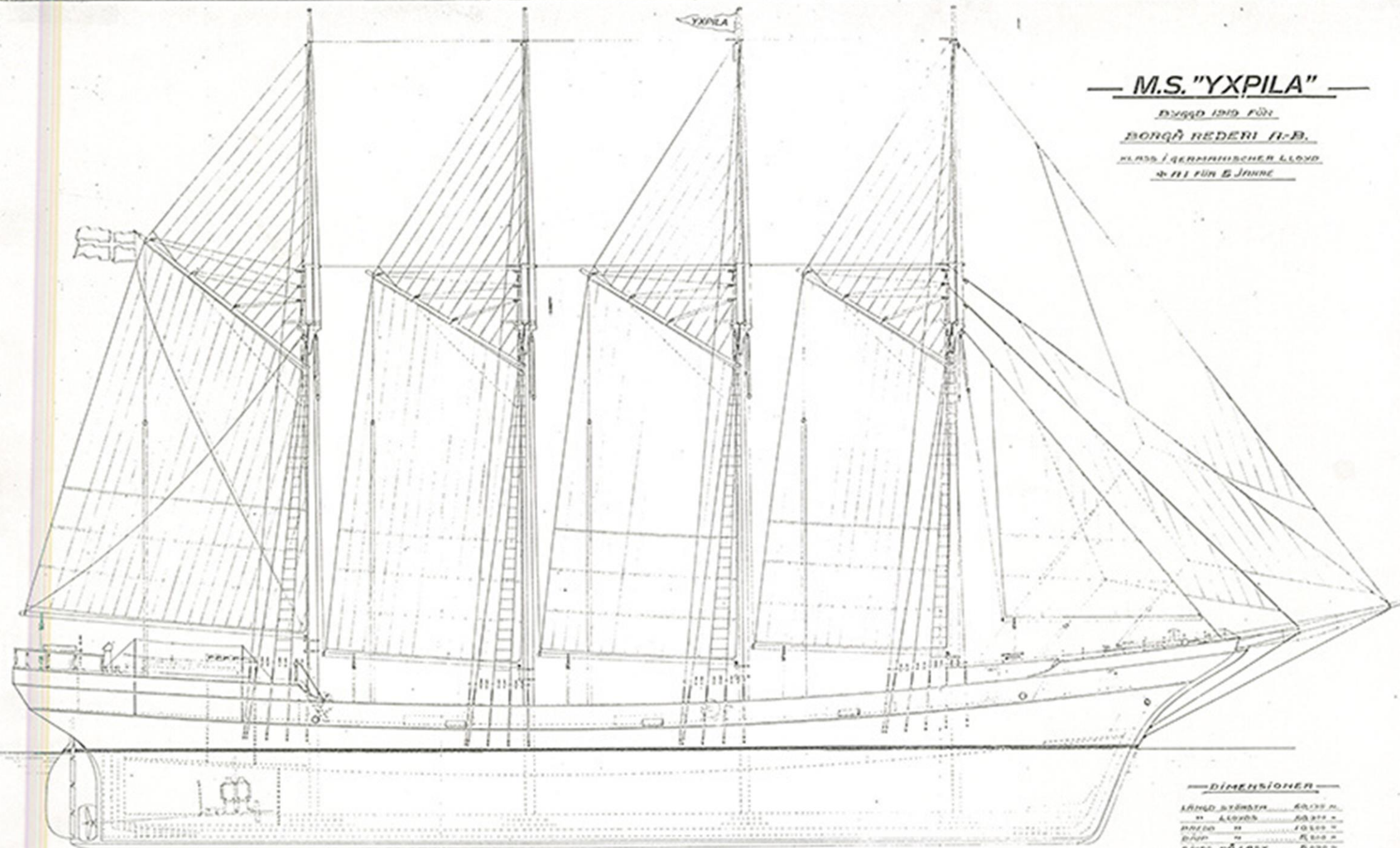
På varvet byggdes fyra motorskonare; Mars, Mercurius, Tankar och Anders Chydenius. Skonaren Yxpila, som var utan motor, torde vara det sista finska handelssegelfartyget som gjort en oceanseglats.

Skonaren Tankar, K.H.Renlunds museum.

Mars och Mercurius. K.H.Renlunds museum.

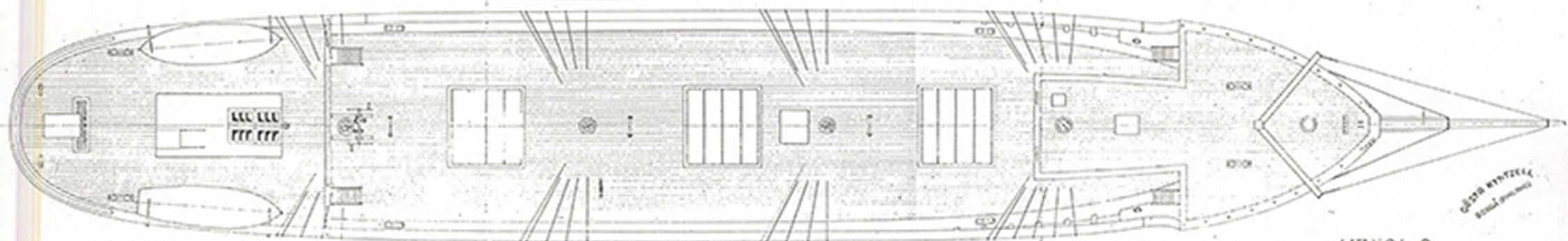
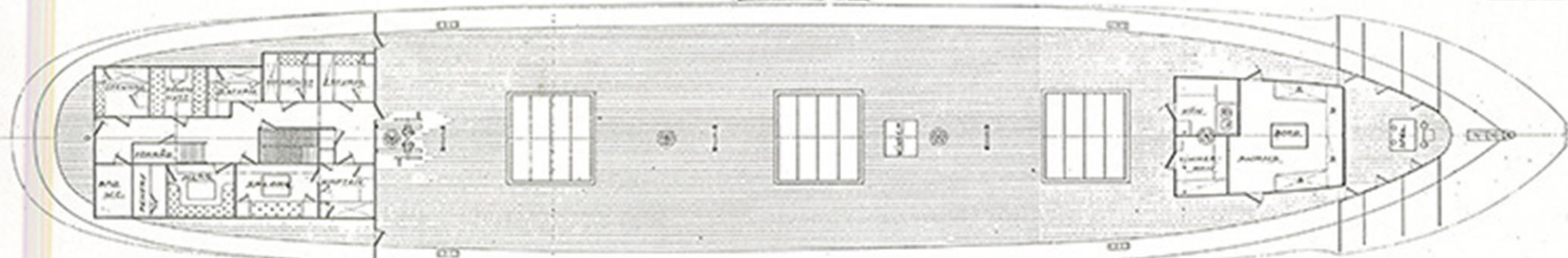
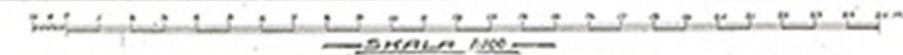

M.S. "YXPILA"

BYGGD 1919 FÖR
 BORÅS REDERI AB.
 KLASS I GERMANISCHER LLOYD
 4 11 FÖR 5 JÄRNE

DIMENSIONER

LÄNGD ÖFVERSKOTT	40,00 M.
" " " " " " " "	30,00 M.
BREDD " " " " " "	10,00 M.
BREDD " " " " " "	8,00 M.
BREDD PÅ LÄST	8,00 M.
TONNAGE BR.	4937 T.
" " " " " "	5947 T.
" " " " " "	10000 T.

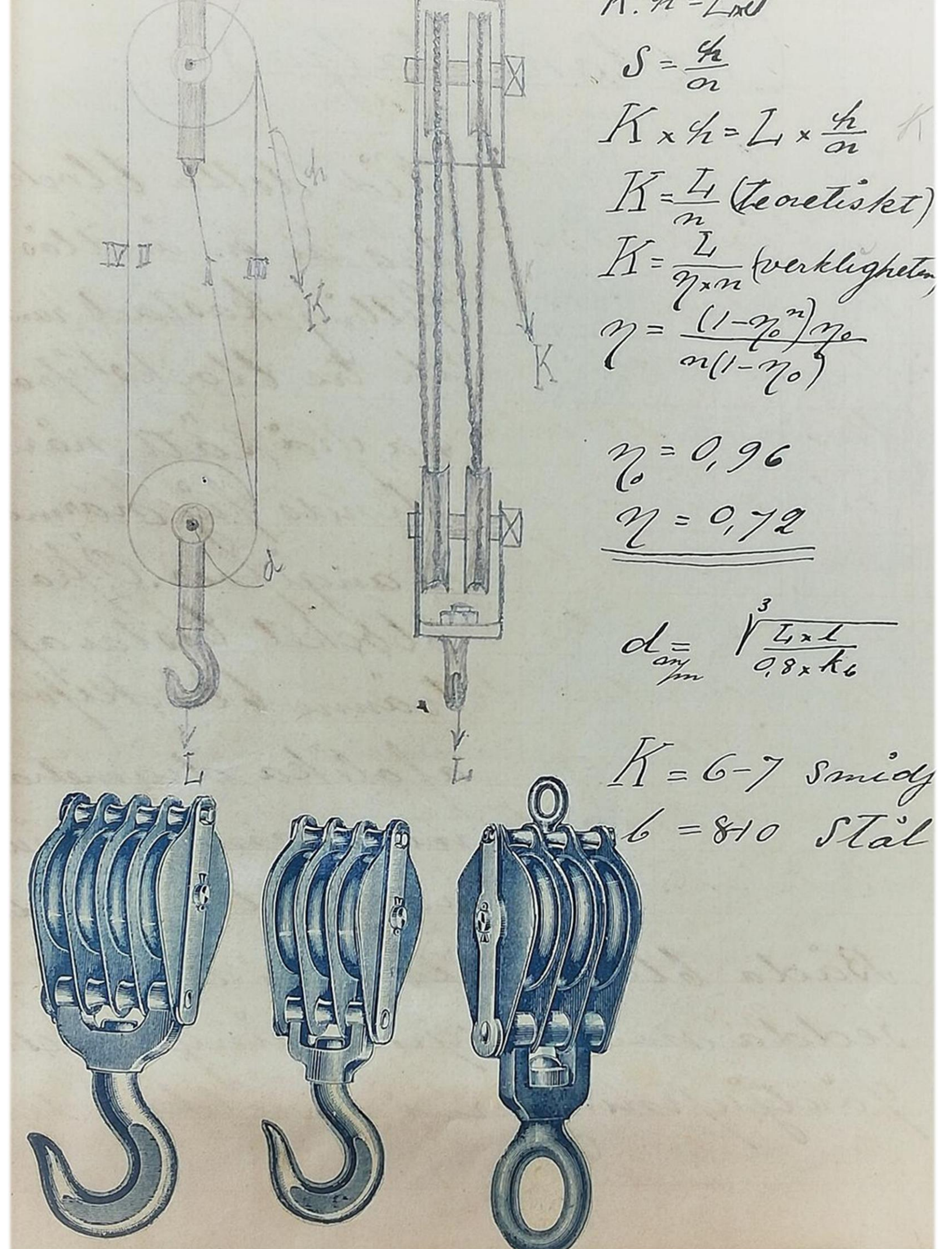
417594-0

Skonaren Yxpila, byggd av Gamlakarleby Rederi Ab. Yxpila planerades av Gösta Kyntzell.

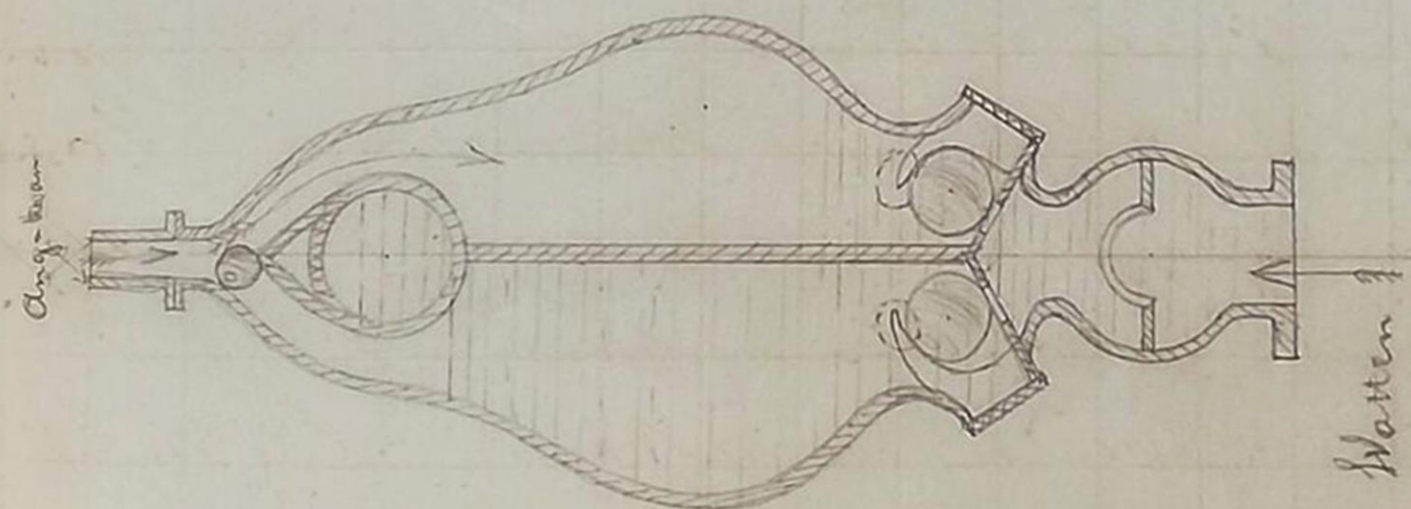
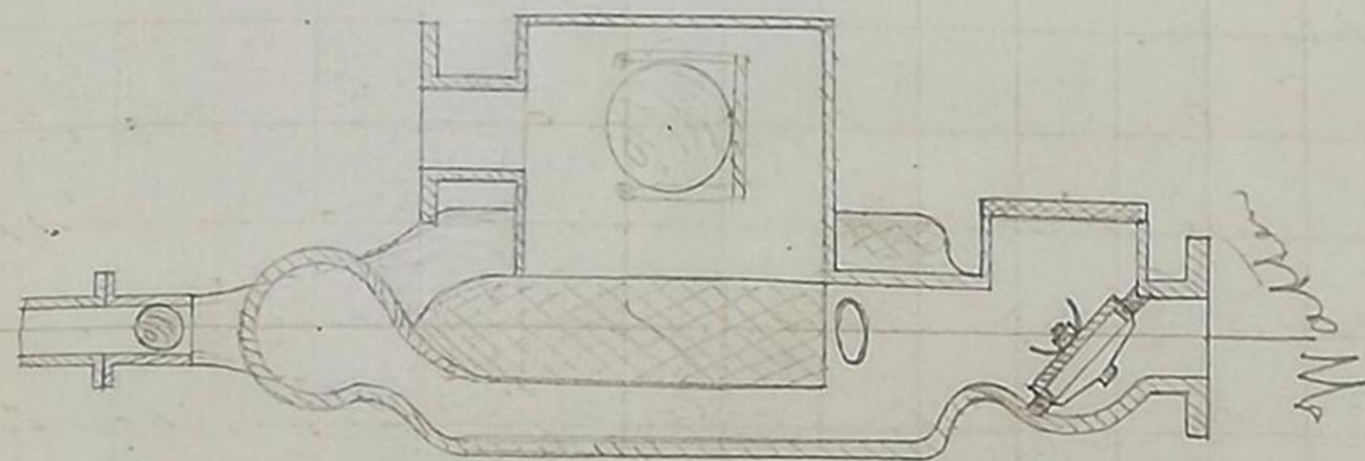
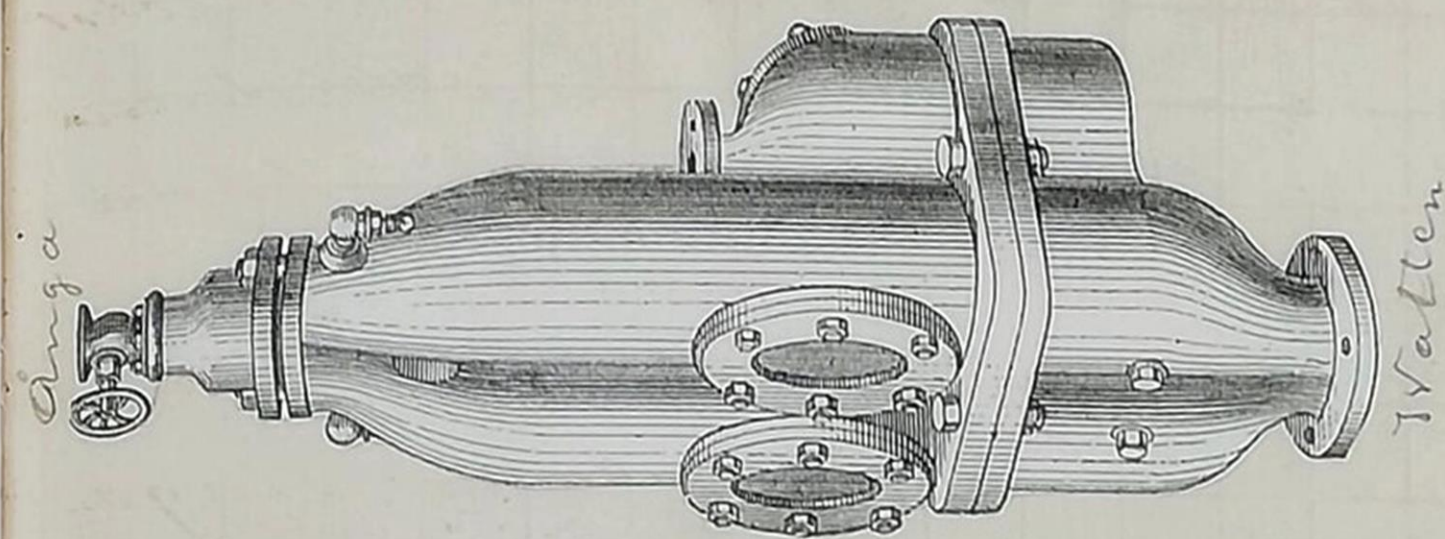
GÖSTA KYNTZELL

Bolagets fartyg ritades av
gamlakarlebybördige Gustaf Gösta
Kyntzell (1882-1961). Som son till
sjökaptén August Julius Kyntzell
intresserade han sig redan tidigt för
segling. Han inledde sina studier i
Industriskolan i Vasa, därifrån han
utexaminerades 1901. Han fortsatte
sina studier i Tyskland och Sverige
och fick sin ingenjörsexamen 1905.

Anteckningar av Gösta Kyntzell från
hans studietid. K.H.Renlunds museum.

vara 4-6 meter, ometer, om en ej öfver-
stiger 8 meter

Åren 1905-1908 var Kyntzell anställd vid Sveriges största skeppsvarv Götaverken i Göteborg och 1909-1911 var han teknisk ledare och båtkonstruktör vid Klippans varv. Han fick namn om sig i seglar-kretsarna efter att ha vunnit en regatta med sin första egenkonstruktion Inga Lill I. Den i Arvika byggda båttypen efterföljdes av 43 andra konstruktioner som han ritade och byggde med samma namn. Den sista, Inga Lill XXXIV, representerade Finland i de olympiska seglingarna i Rom 1960 i 5,5 meters-klassen. Besättningen leddes av Peter Tallberg.

Anteckningar av Gösta Kyntzell från hans studietid. K.H.Renlunds museum.

År 1911 startades Borgå Båtvarv och Kyntzell anställdes som teknisk ledare och konstruktör. Sammanlagt ritade han ca 600 båtar av olika slag och han etablerade sig som konstruktör av toppbåtar i Finland. Trots att han var bosatt i Borgå bibehöll Kyntzell kontakten med släkt och vänner i Gamlakarleby. Han hade som tradition att tillbringa julen i sitt barndomshem på Östra Kyrkogatan.

Gösta Kyntzell.
K.H.Renlunds museum.

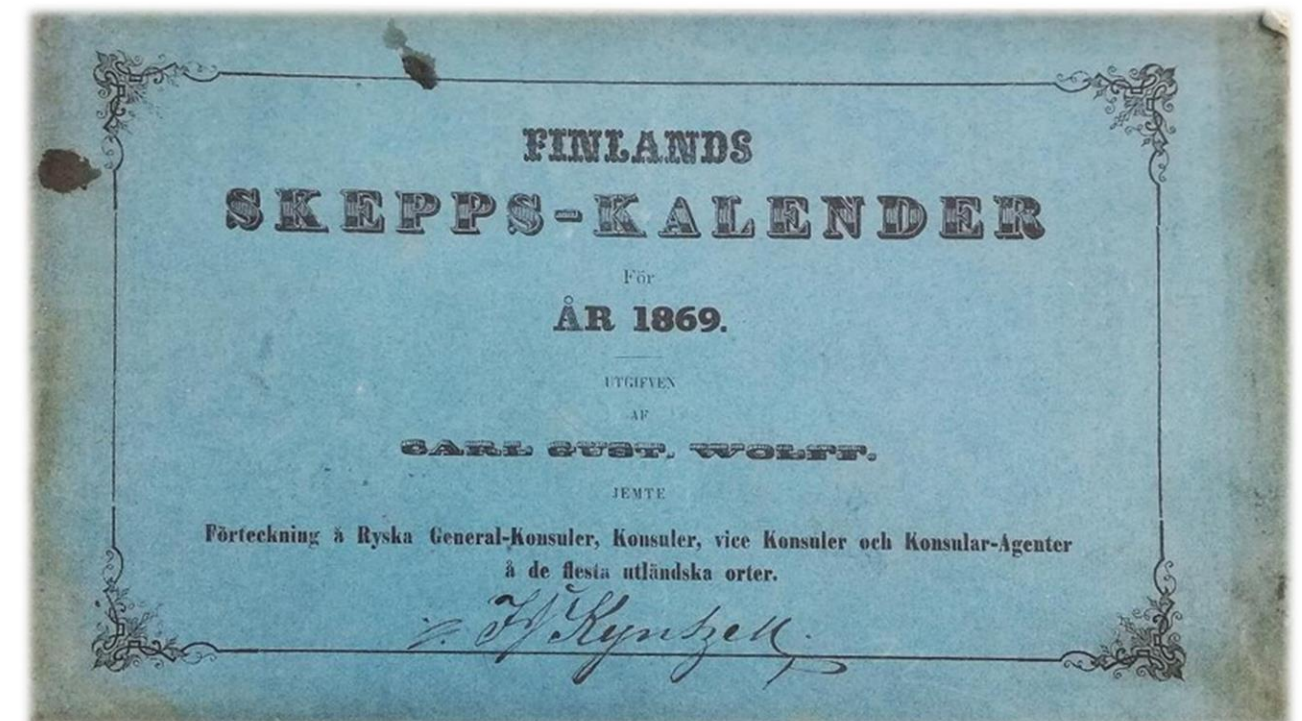
HERMAN HILL

Byggarbetet för de av Kyntzell ritade fartygen i Yxpila leddes av skeppsbyggmästare Herman Hill, ursprungligen Herman Richard Jakobsson Friis (1876–1951). Troligen lärde han sig först av sin far som var hemmansägare samt båt- och skeppsbyggare. År 1893 flyttade Herman till Förenta Staterna och tog anställning som skogsarbetare och år 1897 till San Fransisco, där han praktiserade på ett lokalt skeppsvarv. Senare arbetade han i Marsfield som skeppsvarvets märkare och som arbetsledare i sju år.

Hill återvände med sin familj till Finland 1908, men återvände igen till Marsfield för några år. Han kom tillbaka före första världskrigets utbrott och började tillverka motorbåtar på sitt eget båtsnickeri i Rödsö. Efter att Gamlakarleby Rederi Ab hade tillverkat sina fartyg lät han ännu år 1927 bygga en bogserare åt sig själv. Huset som Herman Hill byggde åt sig står kvar i Rödsö men det gamla båtsnickeriet är rivet.

Källor:

- Heikkinen, H. 1960: Vaarallisilla vesillä. Yxpila -kuunarin kotimatka
- Heikkinen, H. 2008: Laiva kuin nainen. I boken Hame halki, pallo hukassa
- Pulakka, Pentti (red.) 1995: Keskipohjalaisia elämänkertoja.
- K.H.Renlunds museums forskningsarkiv
- Kurten, K. 1984: Oy Otto Roden Ab ja sen seuraajat 1884-1984. Sata vuotta satamassa
- Ojala, J. 1996: Tuhannen purjelaivan kaupunki
- Vartiainen, H. 2016: Rauman merenkulun historia. Tarinaa Gamlakarleby Rederi AB:n valmistamista aluksista (Yxpila ja Anders Chydenius)

Ab. Aug. Kyntzell Oy:s Skepps-Kalender 1869.
K.H.Renlunds museum.